

Cap on va l'Amèrica Central? El gran problema de la desigualtat.

Salvador Martí i Puig,

professor de Ciència Política de la Universitat de Girona i investigador associat del CIDOB

Amèrica Central ha avançat molt en les més de dues dècades que han transcorregut des dels Tractats de Pau. Les institucions democràtiques s'han mantingut estables i, amb l'excepció d'Hondures, els presidents han estat elegits en processos electorals més o menys competitius. Els exèrcits han acceptat la seva subordinació al poder civil i el poder judicial ha avançat en la seva independència.

Els governs centreamericans també han impulsat algunes polítiques orientades al desenvolupament humà. La despesa social per persona a Guatemala, Hondures i Nicaragua dobla la que existia a principis dels anys noranta i al Salvador s'ha multiplicat per set. Hi ha hagut innovacions importants en salut i en educació, i s'han impulsat iniciatives socials per tal de millorar la condició dels més desfavorits.

Malgrat això encara hi ha molts motius per a la desesperança. Centreamèrica és una de les regions més violentes del món i el nombre d'homicidis avui a El Salvador, Hondures i Guatemala és major que durant les guerres civils. El creixement econòmic és baix i, amb excepció de Costa Rica, la regió ha estat incapaç de substituir l'agricultura com a motor productiu.

L'emigració constitueix la mostra de les dificultats que Centreamèrica té. Actualment milers de persones abandonen cada any la regió, unint-se al més de 10% de centreamericans que viuen fora, i les remeses d'emigrants s'han convertit no només en la major font de divises sinó en un ingrés imprescindible per a milions de famílies.

Com entendre els problemes de la regió? Per què la suma de democràcia i liberalització econòmica no ha donat els resultats que molts esperaven? Hi ha tres elements interrelacionats que són particularment importants. El primer és la seva posició econòmica i geopolítica, que és certament desavantatjosa. La regió s'ha convertit en una zona de trànsit de droga produïda en els països andins i els càrtels operen a plaer aprofitant-se de la debilitat que tenen els estats per enfrontar-los.

El segon és la debilitat de l'estat. La manca de recursos i de funcionaris independents segueix limitant la capacitat de les administracions nacionals per millorar la qualitat i eficiència dels seus serveis. La càrrega impositiva com a percentatge del PIB és molt més baixa a Centreamèrica que en països amb similar nivell de riquesa. La majoria dels empleats públics són triats per criteris polítics, les seves carreres professionals són episòdiques i reben salaris insuficients. La corrupció és endèmica –fins i tot a Costa Rica– i la influència dels grups de poder (legals i il·legals) és cada vegada més preocupant. Degut a tot això, l'estat és tan incapaç avui com fa tres dècades de liderar un projecte de desenvolupament econòmic, polític i social.

El tercer element, i potser el problema més seriós, es relaciona amb l'extraordinari poder que encara manté l'elit econòmica. Segons dades recents publicades a diversos diaris, els poc més de mil milionaris centreamericans tenen una fortuna combinada de 137.000 milions de dòlars, equivalent al 79% del producte interior brut regional. Els principals grups econòmics controlen un gran ventall d'activitats diferents, des de la producció de tèxtils per a l'exportació, a serveis financers i construcció d'habitatges i supermercats, i s'han convertit en socis imprescindibles per a les principals empreses multinacionals.

Els grans empresaris es beneficien d'una enorme influència en la política a través de diferents canals, incloent el control dels partits polítics, la pressió sobre legisladors i jutges i el finançament de campanyes electorals. El fracàs de nombroses reformes tributàries, particularment aquelles que pretenien augmentar els impostos directes, i les dificultats de tots els governs per regular

els mercats i fomentar la competència són potser les mostres més clares d'aquesta influència.

El futur de Centreamèrica és incert. Probablement continuaran els avenços en àrees importants com la competència electoral i la independència judicial. No obstant això, els obstacles per controlar la violència i construir economies més equitatives i democràcies més efectives semblen avui insuperables. Potser la solució passi necessàriament per la promoció, des de cada un dels països de la regió, de xarxes transnacionals per a la defensa dels drets. També seria un pas endavant que una part de la mateixa elit que avui persegueix agendes individuals es doni compte dels beneficis que l'enfortiment de l'estat i la seva capacitat redistributiva podria tenir fins i tot per a ells mateixos a llarg termini.